

ביקורת אמנות

בתערוכה החדשה שלו, פהד חלבי כועס פחות

הזעם של פהד חלבי התחלף בתערוכתו החדשה בעמדה מהורהרת. לכאורה בלי ממד פוליטי, הוא מתמקד בפעולה הציורית עצמה

גליה ירב

11 באוגוסט 2016

תערוכת היחיד הקודמת של פהד חלבי התקיימה זמן קצר לפני שעזב את ישראל להמבורג, כותרתה היתה "יאללה ביי". כעת, שש שנים אחרי, מציג חלבי את "עוד סיבוב", שבמרכזה תמת עבודת־הבניין שבה הוא עוסק לאורך יצירתו.

בתערוכה 11 ציורים שמתואר בהם אתר בנייה. המבט הציורי ממוקד במשטחים חומריים של בטון, לבנים, קרשים, טקסטורות של עץ ואבן, גרידים עשויים מקורות ומוטות ברזל. הציור נמנע מתיאור נוכחות אנושית. אתר הבנייה מוצג כתחביר של חומרים ומשטחים, כטפט בגוני חום ואפור על רקע שמי טורקיז.

מתוך התערוכה. פהד חלבי, ללא כותרת, 2010 צילום: לנה גומון

בציור שחור־צהוב נראים שלושה מגדלי דיור זהים מבעד לחלון באתר בנייה, שברזלים מתוחים לאורכו ולרוחבו כסורגי כלא ("גריד", 2010); בציור נוסף יש מפגש חושני בין קורת עץ אנכית לחומת בטון על רקע תכלת כעימות חזותי בין צבעים, חומרים ומשטחים (ללא כותרת, 2010); קסדת-בנאים לבנה מונחת על הקרקע, רומזת למוות הרוחש באתרי בניין שהחיים בהם זולים (ללא כותרת, 2010); לבני מדרכה אפורות מונחות באלכסון על חול לצד לבנים שהונחו לאורך, כפסיפס לא גמור, שאינו משתלב (ללא כותרת, 2016); מנוף כתום מיתמר מעל צמרות עצים כצוואר ג'ירף ("מנוף", 2016).

כבר ב-2006 יצר חלבי את עבודת הווידאו "אליך באהבה", שבה תיעד את עצמו כפועל בניין, כשהוא חגור בחגורת־בנאים עליה תלויים כלי עבודה ורוקד כרקדנית בטן, המקפיצה באגן רוטט צעיף מטבעות מקשקשים. ב-2009 הציג את עבודת הווידאו "שינקין מלצ'ט", בתערוכה "גברים בשמש" במוזיאון הרצליה. המצלמה התמקדה ביד־האמן, דימוי ארס־פואטי השייך לתולדות האמנות ועניינו החד־פעמיות של כתב־היד של היוצר; אצלו החזיקה יד צינור פלסטיק שבאמצעותו יצק מלט על גג אתר בנייה במרכז תל אביב. תנועות הצינור מזכירות ריקוד או את ציור־הפעולה של ג'קסון פולוק בציורי הטפטוף הנודעים. "כאמן וירטואוזי, שולט חלבי בזרימת המלט, תוך שהוא מווסת אותה וממלא את הסדקים, והמלט נמרח, ניגר, נמזג ומטפטף בחושניות על מרחבי הגג כעל בד רחב מרחבים", כתבה על כך בזמנו האוצרת טל בן־צבי.

צילום: לנה גומון

אז גם יצר יחד עם עלא פארחת את "Working Day", עבודת וידאו המתארת בניית בית כנסת של עולי גרוזיה באשדוד. המצלמה עוקבת אחר המבנה החריג והמלאכותי (עמודים קורינתיים בלב שכונת מגורים עתירת תריסולים), מעמתת אותה עם פעולות הבנאים הדומות לפעולותיו של פסל - סיתות, ערבוב חומר במים, ליטוש - ובמקביל אחר שיחת הפועלים, החושפת תודעה מעמדית מרה והופכת למשל מחריד על המצב הפלסטיני. אחד העובדים מספר את סיפור "המוות הכי מדהים", על אודות אח שנשא את גופת אחיו ונורה בעצמו.

לצד העבודות הקשורות בבניין גם יצר חלבי את הווידאו "יודה", המתעד את האמן כעובד מטבח במסעדה עממית בערב פורים ("ליהודים היתה שמחה וצהלה"), ואת "תפילין", וידאו שבו תיעד את עצמו נעתר לשתדלני הרחוב חסידי חב"ד, חובש כיפה ומשנן את ה"ברוך אתה אדוני אלוהינו מלך העולם" כמצטרף חסר הבחנה. בנוסף לכך צייר סדרת דיוקנאות של חברות כנסת ושרות בממשלה (רוחמה אברהם, דליה איציק, ציפי ליבני ואחרות) באורח ציורי מוגזם ברשמיותו, הרומז הן לדיוקנאות מנהיגים במשטרים הכופים הערצת השלטון והן לציורי־תשוקה ההופכים את החשק עצמו לקריקטורה.

צילום: לנה גומון

ברוב העבודות חלבי כמו מאמץ את זהותו של ה"חשוד". האירוניה נוסדת מהפנמת יתר של המדומיין הקולקטיבי, בגילום הפנטזיה של האדון, בדיבור מהעמדה של זה שנכנע לחלוטין להיותו "דמות הערבי באמנות הישראלית", סובייקט התעמולה. ובכל זאת, למרות הכניעה לכאורה, יש ביצירותיו משום הטחת הסטריאוטיפים הגזעניים של הציונות בפני הצופה, לצד יחס מיני "לא נאות", כזה המופנה מצד מושאים לא מורשים (גבר ערבי החושק בחברת כנסת מהימין) וכלפי מושאים לא תקינים (פועל בניין כאובייקט מיני). יש בהן הדיבור ממקומו של ה"מיעוט", המתבונן בסרקזם באידיאולוגיות היפות, העיוורות לכך שהוא הממש שלהן, בגופו, בנעוריו, בעבודת־הקבלן שלו, והמימוש מתבצע במלואו, גודש את הסאה.

בתערוכה הנוכחית נראה שהזעם התחלף בעמדה מהורהרת. נקודת מבטו של הפועל אינה מגויסת לצורך צחוק מר על עולם האדון בלבד, אינה מוגבלת למעמדו של הערבי בחברה היהודית־ישראלית, אלא קיבלה צביון של ציור על אודות ציור.

צילום: לנה גומון

חלבי מצייר מקטעי נוף מאתרי בנייה. בלי פועלים וקבלנים, בלי המאבק על שייכות הקרקע ועל אישורי בנייה, על חזון שלמת הבטון והמלט ועל המוצא האתני של הבנאים, בלי פועלים הנופלים אל מותם ובועת נדל"ן, בלי הקשר ספציפי ובלי כל הממד הפוליטי לכאורה. הוא מתמקד במשטחים ובטקסטורות, בצבעוניות ובקומפוזיציות, בפעולה ציורית היפר־ריאליסטית המגיעה עד סף המופשט הגיאומטרי. "שיטת הציור חסרת ריגושים אקספרסיוניסטיים, והורחק בהן הגורם האנושי בהיותו מניע ראשוני להזדהות הרגשית", הוא כותב בטקסט הנלווה, "כאילו שקטעים אלה קיימים באופן נפרד ועצמאי ממי שיצר אותם, וביכולתם לייצג את עצמם בעצמם; כאילו ניסיתי ליצור יחס מקביל של ערך העבודה וטבעה, בשני התחומים: אמנות ועבודת־בניין".

חלבי ויתר על הממד הכרזתי נעדר העומק שהיה בציוריו וגם על האפקט הקריקטורלי שהיה דומיננטי בעבודותיו הקודמות. במקומם נוספו הקפדה ורגישות ההופכות אלמנטים מתוך אתר הבנייה ל"נוף". "זהו ניסיון לעסוק בממד האסתטי בתוך מקום שאולי נעדר כל אסתטיקה", הוא כותב על כך.

צילום: לנה גומון

לצד הציורים מוצגות שתי עבודות וידיאו. באחת נקשרה המצלמה למערבל בטון, כך שהמציאות המצולמת מסתובבת על צירה, אנחנו מתבוננים באמצעותה בעולם מנקודת מבטו של הגלובוס. בעבודה השנייה נראה האמן (הדמות האנושית היחידה המתוארת בתערוכה) יושב ומאלף את כלבו בשלוש שפות, עברית, גרמנית וערבית מעורבות ביניהן. יש בעבודה הכמו-קלילה הזו מיצוי של העיסוק במכניזם של ציות לציווי סמוי, במנגנונים של תפעולים ארוטיים ופוליטיים. האם הכלב הצייתן הנענה להוראות בשלוש שפות הוא מטפורה לאמן המנסה לגשר על הפערים בחברות שבהן הוא חי? האם חלבי מראה את המעבר הביוגרפי ואת הבלבול הנגזר ממנו, בבחינת "לא יודע באיזו שפה לדבר"? לצד הוויתור על הממד הפוליטי המובהק בציורים לטובת זה הפורמליסטי, גם מהווידיאו נעלם העוקץ שהיה בעבודותיו הקודמות; הוא פינה את מקומו להומור עצוב בנוסח "כלב ישן עם טריק חדש".

פהד חלבי: "עוד סיבוב". אוצרת: לאה אביר. גלריה רוארט (שביל

המרץ 3 תל אביב). שעות פתיחה: ג'ה', 12:00-18:00; ו'

ושבת, 11:00-14:00. עד 10.9

צילום: לנה גומון